

Alexandra Coelho Ahndoril: Tyko Brahen tähtitaivas

suom. Jaana Nikula Johnny Kniga, 2007

Maaria Pääjärvi:
YLÖS,ALAS, ALAS ?

Alexandra Coelho Ahndorilin esikoisromaani *Tyko Brahen tähtitaivas* liikkuu historialliseksi jääneen maailmankuvan akseleilla. Ahndorilin Tyko Brahe on maakeskeisen maailmankuvan viimeisiä edustajia tieteen piirissä. Samaan tapaan hän edustaa vanhaa säätyyhteiskuntaa, jonka järjestys nykyisestä perspektiivistä on helppo nähdä jäykkyytensä. *Tyko Brahen tähtitaivas* kulkee vertikaalisesti: pyrkii ylös, vaipuu alas. Sen sävy on surumielinen, kaksi maailmankuvaa saa harvinaisen hetken elää rinnatusten, ja kumpikaan ei uhku voitonriemuaan. Ei vanha, ei liioin uusi aika.

Tähtitaivaan järjestys ja arjen kaaos

“Tyko haluaa kertoa oivalluksestaan – pienestä muunnoksesta – ja Kirsten huomaa hänen hilpeytensä ja haluaa hymyillä hänelle, mutta silmät täyttyvät kyynelistä. Hän tuntee olonsa niin surullisen yksinäiseksi ajatellessaan sitä minkä aavistaa tapahtuvan. Hän on kuulevinaan veden loiskivan linnan seinää vasten ja hänen kasvonsa muuttuvat raskaiksi ja vakaviksi.
– Sinä hukutat meidät, hän sanoo, avaa kätensä näyttäen mustan pallon ja työntää sen suuhunsa ennen kuin Tyko ehti ottaa sitä.
Tyko näkee hänen perääntyvän, astuvan silkipukunsa päälle, hiukset vielä tiheillä, soljilla kiinnitetyillä kiharoilla. Hän tietää, että Kirsten makaa pian lyhyhystyneenä likaan ja tuntee suurta sääliä tätä kohtaan.
– Kirsten...” (64-65)

Tykon ja hänen elämänkumppaninsa Kirstinen välisessä suhteessa vaakakupit eivät asetu samalle tasolle. Heidän kohtaamisensa muuntelevat periaatteessa vain yhtä teemaa: toisen nousu on toisen lasku. Pariskunnan välistä rakkautta ja kiintymystä ei voi kyseenalaistaa, mutta he eivät kohtaa toisiaan, eivät ilossa eivätkä murheessa. Suurin kurotus toisen puoleen on tämän tunnetilan tunnistaminen. Tyko työntää mielestään taintuneen Kirstenin ja jatkaa työntekeä. Tähtitaivas tarjoaa hänelle väylän korkeammalle, irti huolista ja ylös maasta: “Mutta minä, Tyko, tunnistan, ennustan ja ymmärrän ratoja. Niin tuolla ylhäällä kuin täällä alhaallakin. Herra päättää. Ja minä olen herra täällä.” (66) Taivaan tarkkailu kertoo Tykolle, että hän on Jumalan vastine kotisaarellaan Venissä. Toisaalta taas Kirstenin kirkaammat hetket ovat niitä, joihin Tyko kärsii eturauhasensa oikuttelusta tai vanhan miehen melankoliasta. Kaikki tämä tapahtuu kohtalonomaisesti, jonkun kosmisen rakenteen pakottamana, ei niinkään yksilöpsykologisena aaltoiluna, jossa voitaisiin tulkita toisen onnettomuuden helpottavan toisen oloa.

Romaanin kaksinaisuus toteutuu monella tasolla. Tyko edustaa pyrkimystä ylös, Kirsten vaipuu alas. Tykon edustama järjestys, kosminen tasapaino, pyrkii toteutumaan: jos joku kohoaa, toinen laskeutuu; jos jotain saavuttaa, jotain menettää. Liikahdus ylhäällä edellyttää toista alhaalla. Kahden vastakkaisen suunnan hankaus on läsnä jatkuvasti: Tyko ajaa Kirstenin ahdinkoon pitämällä kiinni vanhasta järjestyksestä. Brahe ei suostu naimaan sukuun alempisyntyistä, eikä sukunsa painostuksen takia voikaan sitä tehdä. Kirsten pyrkii ylös harjoittamalla hyväntekeväisyyttä ja tukemalla miestään, mutta Tykon taloudellisten vaikeuksien ja hallinnollisten velvollisuuksien laiminlyöminen ajavat Kirstenin ahdinkoon, ja alas: käyttämään huumaavia yrtejä ja alkoholia.

Tyko Brahe kannattelee epätoivoisesti vanhaa järjestystä ja tuhoisaa harmoniaa. Romaanin kertojan edustama myöhempien aikojen heliosentrinen, dynaaminen maailmankuva ei pittele yllä järjestystä järjestyksen vuoksi. Se on lähempänä Kirstenin edustamaa käytännöllistä katsomusta. Hän pystyy käsittämään Tykon toiminnan motiivit, mutta lähestyy elämää eri tavalla. Hän on valmis reagoimaan viranomaisten kirjeisiin, jotta Tyko ja hän saisivat pitää kotinsa ja jatkaa Venin saaren hallinnoimista. Kirsten ei kuitenkaan voi toimia Tykon puolesta.

“Tunnut nähneen kovin vähän kun ajattelee, että olet omistanut elämäsi havainnoille” sanailee Kirsten Tykolle kun perheen talous kaatuu päälle Tykon piittaamattomuuden takia. Kirsten näyttäytyy havainnoivana ja aktiivisena, ja sen vuoksi särkyvänä. Tyko taas luo staattisuuden ja vastaavuuksien loputtomia metaforia:

“Tänään tehtyjä muistiinpanoja:” Maailmankaikkeus muuttaa paikkaa äärimmäisen hitaasti Stjerneborgin yli, silmiäni tummien aukkojen yli. Minun silmäni on Stjerneborgin pupilli. Stjerneborg on Venin iiris ja Ven on maan silmä. Me olemme universumin kiinne kohta. Me heitämme katseemme suoraan syvyksiin, suoraan mereen joka ympäröi meitä kaikkialta. Puoliksi pohjalietteeseen uponneet tähdet takertuvat pitkänsiimaan.” ” (s. 154)

Lukijan sympatiat suuntautuvat pakostikin Kirsteniin – hänhän joutuu kärsimään miehensä jäykyydestä ja järjestelmällisyyden kaipuusta. Ja vieläpä sellaisten seikkojen takia, jotka nykyisestä perspektiivistä ovat suorastaan helppoja ratkaista. Tyko ei pidä mitenkään mahdollisena, että hänet ajettaisiin pois Venistä, koska järjestys antaa aatelisille mahdollisuuden toimia omalla tavallaan, vaikka sitten lyödä laimin kruunun asettamia velvollisuuksia tai kurittaa talonpoikia mielensä mukaan. Kirsten taas ottaa kruunun kirjeet vakavasti ja talonpojat hyväntekeväisyyden kohteiksi; hän koettaa saada Tykon ymmärtämään karkotuksen riskin mutta pystyykin vain kiinnittämään itsensä hetkeen: vielä nyt, vielä vähän aikaa saa Kirsten olla kuin ruhtinatar, mutta hetkihän kiittää. Kirstenin ajattelussa saavutettun eteen täytyy tehdä velvollisuutensa, muutoin mikään ei pysy.

Inhimillisten perspektiivien mitat

Tykon toiminta ja asema asettuvat kuitenkin inhimilliseen mittakaavaan, ikäänkuin keskiaikaista taivaankantta kannatteli vanheneva Atlas, joka yrittää luottaa siihen, että taivas pysyy harteilla vaikka kaikki ympärillä muuttuu. Lastensa kautta Tyko pyrkii vielä

kurottamaan kohti tulevaisuutta, mutta onnistuu vain väheksymään lahjakasta tytärtään ja koettaa opettaa pienelle pojalleen väkisin liian vaikeita asioita. Tyko ei kuitenkaan pysty pitämään kiinni järjestyksestä, vaan joutuu vanhentumaan ja kuolemaan keskellä särkyvää maailmaa. Aika alkaa vastustaa ankaria aatelisherroja, taivaasta annettuja asemia ja Tykon tutkimaa taivaanjärjestystä.

Tyko Brahen tähtitaivas vajoaa Tykon ja Kirstenin kohtaamattomuuteen. He ovat draamalisisissa asemissa suhteessa toisiinsa ja toimivat myös itseään suurempien kokonaisuuksien eduskuvina. Henkilöiden keskinäinen dynamiikka laajenee maailmankuvien dynamiikaksi, ja herättää alakuloisia kysymyksiä menneistä maailmoista. *Tyko Brahen tähtitaivaasta* olisi luvattoman helppoa poimia opetus: ei pidä asettaa tiedettä elämän edelle, ei pidä asettaa dogmia elämän edelle, koska edistys vanhentaa tieteen ja elämä runtelee dogmit. Mitä elämä sitten olisi – ajan kulumistako, vai reagointia arjen muutoksiin, yksilön heräävää joustavuutta? Kyse on kuitenkin Tyko Brahesta romaanihenkilönä ja hänen tulkitsemisestaan historiallisena henkilönä. Tuskin kumpikaan näkökohta supistuu opetuksiksi tieteelle omistautumisen vahingollisuudesta ja turhuudesta, vaikka Tykon tutkimukset vanhentuvat vain muutama vuosi hänen kuolemansa jälkeen.

Huolimatta Tykon henkilön ja tämän ja Kirstenin välisen suhteen raadollisesta kuvauksesta *Tyko Brahen tähtitaivas* ei yksioikoisesti aseta Tykoa historian tuomioistuimeen. Miehen julmuus, välinpitämättömyys ja vaikea suhde valtaan tuntuvat pikemminkin inhimillistävän ja tuovan likemmäksi sitä, minkä poissaololla ylpeilemme omana aikanamme (aiheelisestiko?): dogmaattisuus, kiinteät valta-asetelmat, vanhan aatelin sadistinen ylpeys, isän ja lasten kylmät välit, vainajien kokemisen läheisemmäksi kuin elävien, työn kokeminen läheisemmäksi kuin ihmisten. Olisi liian helppoa pitää Tykoa hirviönä menneisyydestä ja Kirsteniä lähettiläänä meidän ajastamme, korottaa Kirsten alentamalla Tyko.